

Wes-Kaapse
Regering

Wes-Kaap Onderwysdepartement

Direktoraat: Kurrikulum VOO

LEWENSORIËNTERING

HERSIENINGSBOEKIE 2025 KWARTAAL 2

Graad 12

Hierdie hersieningsprogram is ontwikkel om jou te help met die hersiening van belangrike inhoud en vaardighede wat gedurende die 2de kwartaal onderrig is. Die doel is om jou voor te berei om die kernkonsepte te verstaan. Dit wil jou ook die geleentheid bied om die verwagte standaard en toepassing van kennis te verkry wat nodig is om sukses in die eksamen te behaal.

Demokrasie en Menseregte**VRAAG 1**

1.1 Verskeie opsies word as moontlike antwoorde op die volgende vrae gegee.

Kies die Antwoord en skryf slegs die letter (A–D) langs die vraagnommer

(1.1.1–1.1.5) in die ANTWOORDEBOEK neer, byvoorbeeld 1.1.6 E.

1.1.1 Die doel van die Wet op Arbeidsverhoudinge is om ...

- A elimineer onbillike diskriminasie en bevorder gelyke geleenthede vir almal.
- B werksgeleenthede van minderbevoorregte mense te verbeter.
- C transformeer Suid-Afrikaanse maatskappye deur swart bestuur aan te moedig bestuur.
- D wanbalanse wat in die werkplek bestaan reg te stel deur die vlak van belegging in opvoeding en opleiding te verbeter. (1)

1.1.2 Die sosiale impak van langtermyn deelname aan fisiese aktiwiteite sal lei tot ...

- A beheer van jou bloeddruk.
- B skoolprestasie verhoog het.
- C 'n gunstige uitwerking op produktiwiteitsvlakke.
- D beter vriendskappe en kommunikasievaardighede.

1.1.3 'n Voorbeeld van onregverdig diskriminasie in die werksplek is diskriminasie wat op die ... gebaseer is. (1)

- A implementering van regstellende aksie .
- B vereistes van 'n spesifieke pos.
- C produktiwiteit van die werknemer.
- D ligging van die werknemer se woonplek. (1)

1.1.4 Die volgende is 'n voorbeeld van billike/regverdige diskriminasie:

- A Vroue nie toe te laat om in spitstye by 'n gholfklub gholf te speel nie.
- B Seuns by dans as 'n fisiese aktiwiteit uit te sluit.
- C Gestremde leerders te ontmoedig om aan fisiese aktiwiteite deel te neem.
- D Bejaardes van deelname aan hoë-impak-oefeninge uit te sluit. (1)

1.1.5 Die woord 'evalueer' in 'n eksameninstruksie beteken om

- A 'n idee, konsep of stelling krities te beskou en die dele deeglik te ondersoek of te kritiseer.
- B items langs mekaar te plaas om hulle ooreenkomste en verskille te oorweeg om 'n gebalanseerde (objektiewe) antwoord te formuleer.
- C 'n volledige reeks dele, redes of kenmerke, moontlik in tabelvorm, te verskaf en om tot 'n finale gevolgtrekking te kom.
- D te beskryf, voorbeelde te gee, punte vir en daarteen te noem, dan te ontleed en 'n uitspraak in die gevolgtrekking te maak. (1)

1.2 Gee EEN woord/term vir ELK van die volgende beskrywings. Skryf slegs die woord/term langs die vraagnommers (1.2.1 tot 1.2.5).

- 1.2.1 Wanneer jy iemand se regte aantas, minag of optree teen die regte van iemand (1)
- 1.2.2 'n Beplande reeks aksies wat bedoel is om 'n bepaalde doel te bereik. (1)
- 1.2.3 'n Nasionale padveiligheidsbewusmakings eldtog wat deur die Suid-Afrikaanse regering geïnisieer is. (1)

- 1.2.4 Die hoogste reg van die Republiek van Suid-Afrika en die grondslag van die wetlike bestaan in ons land voorsien. Dit stel wette, regte en pligte van alle burgers uiteen. (1)

1.3 Beantwoord die volgende vrae deur die antwoord langs die vraagnommer (1.3.1–1.3.4) neer te skryf. Skryf jou antwoorde neer in volsinne.

- 1.3.1 Stel DRIE maniere voor waarop jou gemeenskap die 16-dae van Aktivisme-veldtog of enige ander soortgelyke veldtog kan ondersteun. (3 x 1) (3)
- 1.3.2 Onderskei tussen diskriminasie en xenofobie. (2 x 2) (4)
- 1.3.3 Daar word van verantwoordelike burgers verwag om in regeringsverkiesings te stem. Gee TWEE redes waarom jongmense ook moet stem. (2 x 1) (2)
- 1.3.4 Noem TWEE maniere waarop jongmense bemagtig kan word om rassediskriminasie in hulle skoolomgewings te hanteer. (2 x 1) (2)

VRAAG 2

Lees die uittreksel hieronder en beantwoord die vrae wat volg.

STOP GEWELD TEEN VROUES

Geweld teen vroue word dikwels geïgnoreer en selde gestraf. Vroue en meisies ly buitensporig onder geweld – beide in vrede en in oorlog, in die hande van die staat, die gemeenskap en die familie.

'n Lewe vry van geweld is 'n basiese mensereg. Van die huis tot die konfliktsone moet geweld teen vroue stop.

Amnestie Internasionaal se veldtog om geweld teen vroue te stop:

- Streef na die implementering van bestaande wette wat toegang tot geregtigheid en dienste vir vroue wat aan geweld onderwerp is waarborg, insluitend verkragting en ander vorme van seksuele geweld.
- Vra dat nuwe wette ingestel word wat vroue se menseregte sal beskerm.
- Eis 'n einde aan wette wat teen vroue diskrimineer.
- Dring aan op die beëindiging van geweld teen vroue wat deur 'n staat en sy agente gepleeg word.
- Werk om vroue te bemagtig.

(Bron: Amnestie Internasionaal)

- 2.1** Wat is die doel van hierdie veldtog? (2 x 1) (2)
- 2.2** Noem twee maniere waarop jy die uitkomst van die veldtog kan evalueer. (2 x 2) (4)
- 2.3** Wat dink jy kan gedoen word om te verseker dat die regte van vroue nie eskend is nie? Gee VIER praktiese voorstelle. (4 x 1) (4)
- 2.4** Gee Amnesty International raad oor hoe om hul veldtog te verbeter. Motiveer jou voorstelle. Enige TWEE antwoorde. (2 x 2) (4)

VRAAG 3

Lees die uittreksel hieronder en beantwoord die vrae wat volg.

- 3.1** Noem TWEE sleutelregte uit die Handves van Regte wat jou optrede as persoon inlig. (1 x 2) (2)
- 3.2** Noem TWEE kwessies wat die media kan beklemtoon in die bevordering van menseregte en sosiale geregtigheid. (2 x 1) (2)
- 3.3** Verduidelik TWEE van die 10 fundamentele waardes van die grondwet en hul relevansie in die onderwys. (1 x 2) (2)

3.4	Bespreek TWEE aksieplanne wat stappe uiteensit wat jy kan neem om diskriminasie aktief uit te daag en handhaaf menseregte gebaseer op die Handves van Regte .	(2 x 2)	(4)
3.5	Evalueer die impak van veldtogte en geleenthede wat daarop gemik is om diskriminasie te bekamp en menseregte te bevorder, terwyl verskeie sleutelaanwysers in ag geneem word.	(2 x 2)	(4)
3.6	Beveel DRIE pasgemaakte aksieplanne vir die skool en gemeenskapsinstellings aan om diskriminasie te bekamp en menseregte te handhaaf:	(2 x 3)	(6)
	3.6.1 Skool,		
	3.6.2 Gemeenskap.		

VRAAG 4

Lees die uittreksel hieronder en beantwoord die vrae wat volg.

'N MODEL-HANDVES VAN MENSEREGTE?

Suid-Afrika het 'n model-Handves van Menseregte, maar dit lyk nie werklik so nie: die land het in baie opsigte nie daarin geslaag om 'n samelewing met groter sosiale geregtigheid tot stand te bring nie aangesien menseregteskendings steeds op 'n daaglikse basis voorkom.

[Aangepas uit <https://mg.co.za>. Toegang op 19 Mei 2021 verkry.]

- Noem VIER maniere waarop die Handves van Menseregte help om menseregteskendings te voorkom. (4 x 1) (2)
- Analiseer waarom menseregteskendings steeds in die land bestaan ten spite van verskeie regeringsprojekte wat daarop gemik is om hierdie praktyke uit die weg te ruim. (2 x 4) (4)
- Bespreek breedvoerig hoe die jeug kan bydra tot die sukses van gemeenskapsveldtogte wat ten doel het om veilige lewensomgewings te bevorder. (2 x 4) (8)

VRAAG 5

Lees die uittreksel hieronder en beantwoord die vrae wat volg.

The role of MEDIA in a DEMOCRACY

- In a democratic society, the media have the responsibility of promoting democratic principles such as transparency, accountability and freedom of speech.

Their role is to empower country's citizens by keeping them constantly informed...

Die rol van media in 'n demokrasie: SlidePlayer. 2025-04-09

Skryf paragrawe op....

Gebruik die volgende as riglyn.

- Noem VIER redes waarom 'n vrye, regverdige en verantwoordelike media noodsaaklik is vir 'n gesonde demokrasie. (4 x 1) (4)
- Ontleed TWEE belangrike rolle wat die media in 'n demokratiese samelewing speel en die impak daarvan. (2 x 4) (8)
- Bespreek krities hoe ons as 'n gemeenskap kuberafknouery en teistering kan voorkom. (2 x 4) (8)

VRAAG 6

Lees die uittreksel hieronder en beantwoord die vrae wat volg.

**MY FOON, MY FOTO'S, MY INLIGTING, MY PRIVAATHEID,
MY SOSIALEMEDIA-VOETSPOOR ...**

Hoe groot is die probleem van jongmense se sosialemedia-voetspoor en persoonlike selfoongebruik by die werk werklik? Veral tydens werksure. Alhoewel werkers 'n reg tot privaatheid het wat die gebruik van hulle persoonlike elektroniese toestelle by die werk betref, kan hulle egter nie onbeperkte vryheid vir persoonlike interaksies op soaialemediaplatforms gedurende werksure eis nie.

[Aangepas uit <https://www.labourguide.co.za>. Toegang op 1 Maart 2022 verkry.]

- Noem VIER maniere waarop jongmense hulle sosialemedia-voetspoor meer doeltreffend kan bestuur. (4 x 1) (4)
- Analiseer TWEE moontlike negatiewe implikasies wat die tyd wat op sosiale media tydens werksure spandeer word, op 'n werkplek kan hê. (2 x 4) (8)
- Bespreek krities waarom dit vir 'n werkgewer belangrik is om beperkings op die gebruik van persoonlike elektroniese toestelle te stel om sodoende 'n maatskappy te beskerm. (2 x 4) (8)

VRAAG 7

7.1 Verskeie opsies word as moontlike antwoorde op die volgende vrae gegee. Kies die Antwoord en skryf slegs die letter (A–D) langs die vraagnommer (7.1.1–7.1.4) in die ANTWOORDEBOEK neer, byvoorbeeld 7.1.5 E.

7.1.1 Watter EEN van die volgende onderwerpe is 'n omgewingskwessie? (1)

- A 'n Uitputting van hulpbronne
- B Haweloosheid
- C Tienswanserskap
- D Dwelmmisbruik

7.1.2 Identifiseer die korrekte stelling oor gemeenskapsdiens: (1)

- A 'n Gemeenskapsdiens is elke burger se verantwoordelikheid.
- B Dit is die uitsluitlike verantwoordelikheid van die regering om diegene met nood te help.
- C Fondse is altyd geredelik beskikbaar om 'n gemeenskap projek te begin.
- D Dit is nie nodig om te beplan voordat 'n gemeenskapsprojek gedoen word nie.

7.1.3 'n Munisipaliteit kan munisipale regulasies vir ... hê. (1)

- A nooddienste, straathandel en waterdienste.emergency services, street trading and water services.
- B straathandel, padverkeer en nooddienste.
- C waterdienste, landbou en padverkeer.
- D landbou, behuising en straathandel.

7.1.4 Twee tipes oefeninge wat 'n mens se spierkrag en uithouvermoë kan bevorder, kan ... insluit (1)

- A sit-en-strektoetse en skouerstrekke
- B hardloop-op-een-plek- en 'n 12-minute-hardlooptoets
- C halwe opsit-oefeninge ('half-curl-up exercises') en knie-opstote
- D leun-en-reik- en syplank-oefeninge ('side-plank exercises')

VRAAG 8

Lees die uittreksel hieronder en beantwoord die vrae wat volg.

BESTEE MUNISIPALITEITE GELD BEHOORLIK?

Munisipaliteite is nie net vir basiese dienste verantwoordelik nie, maar hulle het ook 'n sosiale verantwoordelikheid teenoor hulle plaaslike gemeenskappe. Onlangse statistiek toon dat 92% van munisipaliteite in Suid-Afrika openbare fondse as gevolg van bedrog en korrupsie wanbestuur.

Dit is belangrik dat burgers weet hoe munisipaliteite die geld bestee wat vir gemeenskapsdienste toegeken is. Gemeenskappe behoort 'n sê te hê in hoe finansiële en ander bronne binne die plaaslike regering bestee word.

[Aangepas uit www.treasury.gov.za, 'Budget People's Guide'. Toegang in Februarie 2019 verkry.]

- 8.1** Noem EEN sosiale verantwoordelikheid van munisipaliteite en verduidelik hoe wanbestuur van openbare fondse as gevolg van bedrog en korrupsie die sosiale ontwikkeling in gemeenskappe kan beïnvloed. (1 + 2) (3)
- 8.2** Bespreek DRIE moontlike redes waarom die meeste munisipaliteite steeds openbare fondse wanbestuur, soos in die uittreksel hierbo genoem. (3 x 2) (6)
- 8.3** Beveel TWEE praktiese maniere aan waarop plaaslike gemeenskappe kan help om die wanbestuur van openbare fondse deur munisipaliteite te voorkom. (2 x 3) (6)

Vir ELKE aanbeveling dui ook aan hoe ELKE aksie kan help om wanbestuur te voorkom.

VRAAG 9

Lees die uittreksel hieronder en beantwoord die vrae wat volg.

MY LEWE ... MY KEUSE ...

Dit is beide vreesaanjaend en opwindend om te beseef dat jy verantwoordelik is vir wat volgende in jou lewe gebeur. 'n Persoonlike leefstylplan is 'n hulpmiddel om jou toekomsplanne te verwesenlik.

[Aangepas uit <http://www.medium.org/personal-growth>. Toegang op 21 Mei 2017 verkry.]

- Definieer die term persoonlike leefstylplan en verduidelik die waarde van so 'n plan. (2 + 2) (4)
- Noem VIER aspekte om in ag te neem wanneer 'n persoonlike leefstylplan ontwikkel word. (4 x 2) (8)
- Bespreek VIER maniere waarop 'n persoonlike leefstylplan jou kan help om tot 'n veiliger samelewing by te dra. (4 x 2) (8)

MERK RIGLYNE**VRAAG 1**

- 1.1 1.1.1 A (✓)
- 1.1.2 D (✓)
- 1.1.3 D (✓)
- 1.1.4 D (✓)
- 1.1.5 D (✓) (5 x 1) (5)
-
- 1.2 1.2.1 Menseregteskending (✓) (1)
- 1.2.2 Veldtogte (✓) (1)
- 1.2.3 Arrive Alive/ "Asiphephe"/ "Fihla O Bolokehile"/ "Fika Uphephile"/ "Fika Uhlayisekile" / "Gorgoga o tshela"/ "Fika Uphila" / "Kom Veilig"/ "Fihla o Bolokegile" (✓) (1)
- 1.2.4 Die Grondwet (✓) (1)
-
- 1.3 Answer the following questions by writing the answer next to the question numbers (1.3.1 – 1.3.4) in
-
- 1.3 1.3.1 **Stel DRIE maniere voor waarop jou gemeenskap die 16 dae van Aktiwisme kan ondersteun veldtog of enige ander soortgelyke veldtog.**
- Gemeenskappe kan:
- ondersteun die veldtog deur die wit lint gedurende die 16-dae tydperk te dra. (✓) 'n Wit lint is 'n simbool van vrede en simboliseer die toewyding van die draer om nooit geweld teen vroue en kinders te pleeg of te kondoneer nie. (✓)
 - deel te neem aan die verskillende 16 Dae van Aktiwisme-geleenthede en -aktiwiteite (✓) wat is gewoonlik deur die betrokke belanghebbendes georganiseer. (✓)
 - NRO's en plaaslike gemeenskapsgroepe by te staan wat mishandelde vroue ondersteun en kinders (✓) deur hulself aan hierdie organisasies vrywillig te doen. (✓)

- vrywillig hul tyd en vaardighede (✓) deur te help om 'n tuin by 'n skool te plant, borg plastiek tafels en stoele vir kinders by 'n kliniek of deur by 'n organisasie as 'n berader. (✓)
- geld te skenk of fondse in te samel vir organisasies wat werk om geweld teen te beëindig vroue en kinders deur 'n bydrae tot die Foundation for Human te maak Regte. (✓) Die Stigting ontvang geld wat tydens die veldtog ingesamel word en versprei dit aan nie-regeringsorganisasies. (✓)

1.3.2 **Diskriminasie:**

Diskriminasie is die onregverdig/ongelyke/ongeregtige behandeling van ander (✓) omdat hulle van in ander ras/etnisiteit/seksele orientasie/godsdiens/of ander is. (✓)

EN

Xenofobie:

Xenofobie is in spesifieke vorm van diskriminasie/vooroordeel/haatlafkeer (✓) teenoor vreemdelinge/immigrante. (✓)

1.3.3 **Daar word van verantwoordelike burgers verwag om in regeringsverkiesings te stem.**

Gee TWEE redes waarom jongmense ook moet stem.

Jongmense behoort te stem omdat dit ...

- kan help om vir hulle 'n toekoms te skep wat in lyn is met hul fundamentele regte. (✓)
- belangrik is om die politieke uitkoms te kry wat hulle vir die land wil hê. (✓)
- hulle die reg gee om te kla indien daar besluite geneem word wat hulle as landsburgers mag benadeel. (✓)
- vir hulle 'n stem gee wat andersins nie gehoor sal word as hulle nie stem nie. (✓)
- 'n geleentheid skep vir hulle om die regering en hul toekoms te help vorm/deel te hê aan die veranderinge wat hulle in die land will sien. (✓)
- hulle die mag/geleentheid gee om deel te wees van belangrike besluitneming waar hulle sal affekteer. (✓)
- gee hulle die reg om hul demokratiese reg uit te oefen deur te stem. (✓)

- gee hul die geleentheid om die regering verantwoordbaar te hou vir wat hul veronderstel is om te doen. (✓)

1.3.4 **Noem TWEE maniere waarop jongmense bemagtig kan word om rasediskriminasie in hul skoolomgewing aan te spreek.** (1)

1

Jongmense kan onderrig word oor ...

- wanbegrippe wat daar bestaan oor die betekenis van die term rassisme/wat die eintlike betekenis van rassisme is. (✓)
- die effek wat rassistiese opmerkings/aksies op alle rasse het. (✓)
- vredesopvoeding/menseregte/demokrasie. (✓)
- strategieë oor hoe om rasse diskriminasie in die skoolomgewing te hanteer. (✓)

Jongmense kan geleer word hoe om...

- verskillende/uiteenlopende standpunte te waardeer/diversiteit te respekteer. (✓)
- misverstande/wanopvattinge/vooroordele oor mense wat verskil van hulle. (✓)
- die geskiedenis van alle rasse te respekteer. (✓)
- erkenning te gee aan en die menseregte van alle mense te respekteer ongeag hul ras/kultuur/nasionaliteit. (✓)
- die kulturele identiteit van alle leerders te respekteer en beskerm. (✓)

VRAAG 2**2.1 Wat is die doel van die veldtog?**

- Streef na die implementering van bestaande wette wat toegang tot geregtigheid waarborg en dienste vir vroue wat aan geweld onderwerp is, insluitend verkragting en ander vorme van seksuele geweld. (✓)
- Vra dat nuwe wette ingestel word wat vroue se menseregte sal beskerm. (✓)
- Eis 'n einde aan wette wat teen vroue diskrimineer. (✓)
- Dring aan op die beëindiging van geweld teen vroue wat deur mans, 'n staat en sy agente gepleeg word. (✓)
- Werk om vroue te bemagtig. (✓)

2.2 Noem twee maniere waarop jy die uitkoms van die veldtog kan evalueer.

- Identifiseer die doelwitte van die veldtog of geleentheid, (✓) vind uit of hierdie doelwitte behaal was. (✓)
- Dit kan jy doen deur waar te neem, (✓) vrae te vra. (✓)
- Doen navorsing (✓) en vergelyk die probleem voor die veldtog of gebeure. (✓)
- Hoe die probleem opgelos (✓) of verbeter is, na die veldtog of geleentheid. (✓)

2.3 Wat dink jy kan gedoen word om te verseker dat die regte van vroue nie geskend word nie? Gee ENIGE vyf praktiese voorstelle.

- Petisie rig aan die regering vir langer tronkstraf vir oortredings teen vroue. (✓)
- Begin 'n bewusmakingsveldtog deur die media, veral sosiale media, plaaslik gedrukte media en radio te gebruik. (✓)
- Bepleit dat beskermingsbevele ernstiger opgeneem en afgedwing word. (✓)
- Noem en skaam plegers van geweld teen vroue. (✓)
- Fondse in te samel om veilige huise vir slagoffers van geweld te skep. (✓)
- Organiseer optogte regdeur Suid-Afrika om die geweld te help stop. (✓)

2.4 Gee Amnesty International advies oor hoe om hul veldtog te verbeter. Motiveer jou voorstelle. ENIGE twee antwoorde.

- Mobiliseer jeuglede om by te dra tot die sukses van 'n veldtog (✓) deur druk te plaas op hul maats om hul voorbeeld te volg. (✓)
- Interaksie met ander jeug deur middel van sosiale netwerke, (✓) wat 'n waardevolle bron kan wees om houdings te verander en inligting te deel. (✓)
- Hulle kan deelname aan aktiwiteite wat verband hou met die veldtog, (✓) aanmoedig en sodoende 'n groot aantal leerders beïnvloed. (✓)
- Moedig ouers en familielede aan om ook betrokke te raak, (✓) deur gemeenskapsbetrokkenheid te verbreed. (✓)
- Vestig kleiner veldtogte in hul eie gemeenskappe (✓) om die ideale van Hamba-geweld te bevorder. (✓)
- Skep bewustheid van die Hamba-geweldveldtog in hul skole, kerkgroepe of gemeenskappe deur verspreiding van Hamba-geweldpamflette (✓) sodat mense meer betrokke raak by die veldtog. (✓)

VRAAG 3

Noem TWEE sleutelregte uit die Handves van Regte wat jou optrede as persoon inlig. (1 x 2) (2)

Punte moet soos volg toegeken word:

TWEE punte (✓✓) elk vir 'n goed verduidelikte antwoord.

Belangrike regte:

- Niemand mag onregverdig gediskrimineer word nie, (✓) Ek moet diskriminerende gedrag in my gemeenskap en werkplek uitdaag. (✓)
- Ek moet die waardigheid van alle mense respekteer en handhaaf, (✓) alle vorme van geweld, insluitend geslagsgebaseerde geweld, teenstaan. (✓)
- Ek moet my stem verantwoordelik gebruik (✓) om geregtigheid te bepleit terwyl ek ander se regte respekteer. (✓)
- Ek moet op hoogte bly van menseregtekweessies (✓) en help om ander op te voed. (✓)
- Enige EEN van die bogenoemde antwoorde vir TWEE punte.

Verduidelik TWEE van die 10 fundamentele waardes van die grondwet in SA en hul relevansie in die onderwys.

(1 x 2) (2)

Punte moet soos volg toegeken word:

TWEE punte elk (✓✓) vir 'n goed verduidelikte antwoord

Waardes en relevansie meaning:

- Elke persoon het inherente waarde en moet wees
 - met respek en sorg behandel word, (✓) skole moet 'n omgewing skep waar leerders veilig voel,
 - gerespekteer en gewaardeer, ongeag agtergrond, prestasie of identiteit. (✓)
- Almal is gelyk voor die wet en mag nie wees nie
 - (✓) gelyke toegang tot gehalte-onderwys vir alle leerders verseker word, ongeag ras, geslag, gestremdheid of sosio-ekonomiese status. (✓)
- Die land verwerp rassisme en rassediskriminasie,
 - (✓) Skole moet diversiteit, begrip en respek tussen rasse bevorder en rasbevooroordeelde praktyke uitskakel. (✓)
- Alle mense moet gelyk behandel word, ongeag
 - geslag, (✓) Bevorder geslagsgelykheid in die klaskamer, vakkeuse, leierskapsgeleenthede en skoolbeleide. (✓)
- Die Grondwet is die hoogste wet, en almal
 - moet dit volg, (✓) onderwysers, leerders en skoolowerhede moet by grondwetlike waardes en wetlike raamwerke (bv. (✓)
- Mag behoort aan die mense, uitgeoefen deur
 - stemming, deelname en aanspreeklikheid, (✓)
 - leerderdeelname aan skoolbestuur aan te moedig (bv. verteenwoordigende rade van leerders), demokratiese beginsels te onderrig en kritiese denke te bevorder. (✓)
- Regverdige behandeling vir almal, veral vir diegene histories
 - benadeel, (✓) prioritiseer billikheidsgebaseerde beleide (bv. nofee-skole, voedingsprogramme) om gemarginaliseerde leerders te ondersteun. (✓)
- Suid-Afrika se krag lê in sy diverse kulture,

- tale en godsdienste, (✓) multikulturele onderwys bevorder en leerders leer om verskille te respekteer en te waardeer. (✓)
- Burgers en instellings moet verantwoordelikheid neem vir hul optrede, (✓) leerders en opvoeders is verantwoordelik vir gedrag, prestasie en die handhawing van skoolreëls en -waardes. (✓)
 - 'n Unieke Afrika-waarde wat deernis beklemtoon, empatie en gemeenskap, (✓) moedig samewerking, wedersydse sorg en 'n gevoel van behoort in skole aan.
 - Enige EEN van die bogenoemde antwoorde vir TWEE punte.

Bespreek TWEE aksieplanne wat stappe uiteensit wat jy kan neem om diskriminasie aktief uit te daag en (2 x 2) (4)

handhaaf menseregte gebaseer op die **Handves van Regte**.

Punte moet soos volg toegeken word:

TWEE punte (✓✓) elk vir TWEE goed verduidelikte antwoorde.

- Lees gereeld oor menseregtekwesties in Suid-Afrika (bv. Grondwet, Handves van Regte, wetlike raamwerke), (✓) en volg betroubare organisasies soos Amnestie Internasionaal SA, Menseregte Kommissie en ARNSA. (✓)
- Woon werksinkels of aanlynkursusse oor anti-diskriminasie en diversiteit by, (✓) besin oor jou eie persepsies en onbewuste vooroordele. (✓)
- Neem deel aan gesprekke met mense van uiteenlopende agtergronde om my perspektief te verbreed, (✓) roeping diskriminerende opmerkings of gedrag in 'n respekvolle en opvoedkundige manier. (✓)
- Ondersteun individue wat ervaar diskriminasie deur te luister en hulp te bied, (✓) en gevalle van diskriminasie in werkplekke aan te meld,
- skole, of openbare ruimtes (bv. via regslyggame soos die SA Menseregtekommissie). (✓)
- Deel inligting en bewustheid op sosiale media om

- ander op te voed, (✓) deel te neem aan vreedsame betogings, veldtogte of gemeenskapsvergaderinge ter bevordering van menseregte. (✓)
- Skryf aan beleidmakers of organisasies oor die nodige veranderinge in wette en beleide, (✓) ondersteun besighede en inisiatiewe wat gelyke geleenthede bevorder. (✓)
 - Vier kulturele diversiteit en ontmoedig skadelike stereotipes, (✓) vrywillig by of skenk aan organisasies wat gemarginaliseerde groepe bystaan (bv. vlugteling, LGBTQ+-gemeenskap, mense met gestremdhede). (✓)
 - Bied mentorskap of ondersteuning aan individue wat diskriminasie in die gesig staar, (✓) en maak my vertrouwd met antidiskriminasiewette in Suid-Afrika. (✓)
 - Leer hoe om klagtes by liggame soos die SAMRK of Kommissie vir Geslagsgelykheid in te dien, (✓) en moedig ander aan om diskriminasie aan te meld en leiding te gee oor die proses. (✓)
 - Teken petisies of woon openbare forums by menseregtebeleide, (✓) werk saam met plaaslike organisasies om te pleit vir sterker wette teen diskriminasie. (✓)
 - Besin oor hoe jy diskriminasie uitgedaag het oor tyd, (✓) identifiseer areas waar jy meer kan doen en nuwe doelwitte stel. (✓)
 - Voer oop besprekings met vriende, familie en kollegas oor diskriminasie, (✓) moedig skole, werkplekke en gemeenskapsgroepe aan om diversiteits- en insluitingsbeleide te implementeer. (✓)
 - Enige TWEE van die bogenoemde antwoorde vir TWEE punte
Elke.

Evalueer die impak van veldtogte en geleenthede wat daarop gemik is om diskriminasie te bekamp en menseregte te bevorder, (2 x 2) (4)
terwyl verskeie sleutelaanwysers oorweeg word.

Punte moet soos volg toegeken word:

TWEE punte (✓✓) vir elke goed verduidelikte antwoord.

Impak van veldtogte en gebeure lei tot:

- Toename in openbare kennis en besprekings oor diskriminasie en menseregte, (✓) om meer mense aan veldtogte, werksinkels of geleenthede te laat deelneem. (✓)

- Groei in aanlyn betrokkenheid (bv. sosiale media-aandele, hutsmerke, petisies), (✓) en tot die implementering van nuwe beleide of veranderinge in bestaande wette om diskriminasie te voorkom. (✓)
- Sterker raamwerke teen diskriminasie in werkplekke, skole en die regering, (✓) en 'n toename in aangemelde sake wat deur regsinstellings aangespreek word. (✓)
- Vermindering van diskriminerende voorvalle in geteikende gebiede (bv. werkplekke, skole, openbare ruimtes), (✓) wat daartoe lei dat meer individue en instellings inklusiewe praktyke aanneem. (✓)
- Groter aanvaarding en respek onder diverse gemeenskappe, (✓) om meer hulpbronne (bv. regsondersteuning, geestesgesondheidsdienste) beskikbaar te stel vir slagoffers. (✓)
- Beter aanmeldingsmeganismes vir diskriminasiesake, (✓) terwyl slagoffers geregtigheid en bemagtiging ervaar na veldtogintervensies. (✓)
- Enige TWEE van die bogenoemde antwoorde vir TWEE punte elk.

Beveel DRIE pasgemaakte aksieplanne vir die **skool en gemeenskapsinstellings** aan om diskriminasie te bekamp en menseregte te handhaaf.

(2 x 3) (6)

Punte moet soos volg toegeken word:

DRIE punte (✓✓✓) vir elke goed verduidelikte antwoord.

3.6.1 Skool-aksieplan

- Leer oor menseregte en diskriminasie in skoolbeleid en die Handves van Regte, (✓) organiseer bewusmakingsveldtogte of gesprekke met gassprekers, (✓) moedig onderwysers dus aan om menseregte-onderwerpe by lesse in te sluit. (✓)
- Praat as jy rassisties, seksisties, homofobies, of xenofobiese opmerkings, (✓) 'n nul-verdraagsaamheidsbeleid vir afknouery en diskriminasie aanmoedig, (✓) en kwessies aan 'n onderwyser, skoolberader of beheerliggaam rapporteer. (✓)
- Begin 'n diversiteitsklub om besprekings aan te moedig
Oor gelykheid, (✓) verseker dat alle studente verteenwoordig voel in skoolaktiwiteite, vakke en materiaal, (✓) ondersteun

ook leerders met gestremdhede deur te pleit vir beter toeganklikheid. (✓)

- Skakel met owerhede en werk saam met die Studenteraad (SR) (✓) om beleidsveranderinge aan te moedig, (✓) kontak te maak met organisasies soos Equal Education om diskriminasie in skole aan te spreek. (✓)
- Enige EEN van die bogenoemde antwoorde vir DRIE merk elkeen.

3.6.2 Gemeenskapsaksieplan

- Organiseer gemeenskapswerkswinkels oor mense regte, (✓) sosiale media en plaaslike geleenthede gebruik om mense oor diskriminasie op te voed, (✓) pamflette te versprei oor hoe om menseregteskendings aan te meld. (✓)
- Neem aksie teen diskriminasie asjy getuie is
diskriminasie in die openbaar (bv. rasseprofielering, geslagsgebaseerde geweld) en ondersteuning bied en aanmelding aanmoedig, () by ✓gemeenskapsgebaseerde menseregtegroepe aansluit of vrywillig is, (✓)
diskriminasie by plaaslike rade of die SAMRK aanmeld. (✓)
- Pleit vir beter dienste vir mense met gestremdhede, vlugteling en kwesbare groepe, (✓)
Neem deel aan plaaslike diversiteitsvieringe om insluiting te bevorder, (✓) moedig nie-diskriminerende aanstellings- en behuisingspraktyke aan. (✓)
- Woon stadsaalvergaderings by en praat oor
diskriminasiekwessies, (✓) petisie vir beleide wat beskerm menseregte in jou gemeenskap, (✓)
vennootskap met NRO's wat aan maatskaplike geregtigheid werk
Kwessies. (✓)
- Enige EEN van die bogenoemde antwoorde vir DRIE merk elkeen.

VRAAG 4

- **Noem VIER maniere waarop die Handves van Menseregte help om menseregteskendings te voorkom.**

Die Handves van Menseregte verseker dat ...

- die regte van alle mense ten alle tye beskerm word. (✓)
 - alle wetgewing voldoen aan die riglyne/regulasies soos gestipuleer in die dokument. (✓)
 - alle landsburgers die voordeel van die wet geniet. (✓)
 - sosiale orde in die land ten alle tye behou word. (✓)
 - daar voorsiening gemaak word vir regstelling/dit wat verkeerd gedoen word aan enige burger in die land, reggestel word. (✓)
 - die Konstitusie bydra tot die volgehoue nasionale diskoers/gesprek oor menseregteskendings en diskriminasie in die land. (✓)
- **Analiseer waarom menseregteskendings steeds in die land bestaan ten spyte van verskeie regeringsprojekte wat daarop gemik is om hierdie praktyke uit die weg te ruim.**
 - Sommige mense mag steeds nie toegang hê tot die gepaste inligting oor hoe om menseregteskendings te hanteer nie, (✓) gevolglik kry hulle dalk nooit die ondersteuning wat hulle nodig nie (✓) wat kan veroorsaak dat hulle moedeloos raak oor hulle spesifieke situasie (✓) en dit kan daartoe lei dat die meeste menseregteskendings nooit aangemeld/opgelos word nie. (✓)
 - Die meeste van hierdie projekte mag dalk nie direk gemik wees op gemeenskappe wat die meeste geaffekteer word nie (✓) dus mag hierdie gemeenskappe nie die eerstehandseinligting ontvang wat hulle moet nie, (✓) wat hulle persepsies oor sulke projekte kon verander (✓) aangesien hierdie verkeerde persepsies die rede kan wees waarom mense nie deelneem aan projekte wat hulle kan opvoed oor kwessies wat verband hou met menseregteskendings nie. (✓)
 - Hierdie projekte mag dalk nie doeltreffend georganiseer word nie, (✓) so hierdie geleentheid om bewustheid in gemeenskappe oor menseregteskendings te skep, (✓) gaan gevolglik verlore (✓) en

veroorzaak dat te veel mense onkundig bly oor die voortgesette menseregteskendings waaraan hulle/ander onderwerp mag word. (✓)

- Swak leierskap in die meeste gemeenskappe (✓) kan veroorsaak dat gemeenskapsleiers nie sulke inisiatiewe, om mense bewus te maak van menseregteskendings, genoeg ondersteun nie, (✓) dus mag mense nie eens weet wanneer/dat hulle regte geskend word nie (✓) en dit mag bydra tot die voortdurende siklus van menseregteskendings in die samelewing. (✓)
- Die beskikbaarheid van bronne mag beperk wees/die mense wat verantwoordelik is vir hierdie projekte beskik nie oor die nodige kennis oor hoe om dit regoor die land suksesvol te bestuur nie, (✓) wat die behoorlike beplanning/voltooiing van sulke missies negatief kan beïnvloed (✓) en gevolglik veroorsaak dit dat baie gemeenskappe agtergelaat word in die geveg teen menseregteskendings (✓) en dit mag een van die redes wees waarom menseregteskendings steeds voorkom in die land. (✓)
- Te veel landsburgers kon voorheen teleurgesteld gewees het oor die resultate van menseregteskending sake (✓) as gevolg van die manier waarop dit hanteer was deur staatsinstellings (✓) wat kan veroorsaak dat mense kwessies in eie hande neem (✓) en gevolglik skend hulle dan weer die regte van ander. (✓)
- Onvoldoende regshulp aan mense in armer gemeenskappe (✓) kan van hulle maklike teikens van menseregteskendings maak (✓) wat as gevolg van hierdie tekort aan goeie regsverteenvoordinging (✓) dan meer mag aan die skenders/ oortreders kan gee om aan te hou om sulke slagoffers uit te buit. (✓)
- Sommige mense mag voel dat sulke projekte 'n vermorsing van tyd kan wees, (✓) want hulle mag voel dat hulle nie direk geaffekteer nie (✓) en daarom vind hulle dit nie nodig om opgevoed te word oor menseregte kwessies nie, (✓) dus is hulle nie in staat om sulke skendings te identifiseer wat op hulle self of ander afdedwing word nie. (✓)
- Sommige mense mag apaties/ongevoelig wees/geen belangstelling in sulke projekte hê nie (✓) en daarom verkies om nie betrokke te raak by sulke projekte nie, (✓) wat veroorsaak dat hulle onkundig bly oor menseregteskendings (✓) en daarom duur hierdie onbesorgdheid, om die regte van ander te beskerm, voort in gemeenskappe. (✓)

- **Bespreek breedvoerig hoe die jeug kan bydra tot die sukses van gemeenskapsveldtogte wat ten doel het om veilige lewensomgewings te bevorder.**

Indien die jeug ...

- 'n positiewe ingesteldheid teenoor gemeenskapsveldtogte sou ontwikkel, (✓) sal hulle waarskynlik deelneem aan hierdie veldtogte (✓) wat kan help om die veranderinge te bespoedig wat almal in die samelewing wil sien, (✓) en dit kan die gewenste lewensomstandighede meebring wat hulle moontlik vir die toekomstige generasies kan verseker.(✓)
- hulle portuurs sou beïnvloed om aktief deel te neem aan sulke gemeenskapsveldtogte (✓) kan baie meer jongmense gemobiliseer word vir die saak (✓) wat kan help om die geveg, vir 'n veilige en gesonde lewe vir alle mense, te versterk (✓) en dit kan meer jongmense inspireer om veiliger leefbare omgewings te verseker deur meer verantwoordelik op te tree. (✓)
- hulle vaardighede om te netwerk sou gebruik (✓) om saam met ander jongmense regoor die land/wêreldwyd te span teen hierdie dilemma, (✓) kan hierdie 'n waardevolle bron word om belangrike inligting uit te ruil/deel oor hoe om veiliger leefbare omgewings te verseker (✓) en dit kan lei tot die langverwagte transformasie van hierdie wêreldwye verskynsel. (✓)
- meer aktief betrokke sou raak by hierdie gemeenskapsveldtogte (✓) kan dit hulle ouers en familielede aanmoedig/inspireer om ook betrokke te raak (✓) wat gemeenskapsbetrokkenheid verder kan uitbrei (✓) en dit kan die doel van hierdie veldtogte bevorder. (✓)
- inisiatief sou neem om bewustheid oor hierdie veldtogte by hulle skole/ kerkgroepe/gemeenskappe te skep, (✓) deur inligtingspamflette uit te deel/inligting op sosialemedia-platforms/plaaslike radiostasies te versprei, (✓) mag meer gemeenskapslede besef hoe belangrik dit is om betrokke te raak by hierdie veldtogte (✓) en dit mag meer mense aanmoedig om eienaarskap te neem van die lewensomstandighede in hulle eie gemeenskappe. (✓)

VRAAG 5

- Noem VIER redes waarom 'n vrye, regverdige en verantwoordelike media noodsaaklik is vir 'n gesonde demokrasie.

(4 x 1) (4)

Punte moet soos volg toegeken word:

EEN punt (✓) vir elke antwoord.

Dit kan ...

- korrupsie, ongeregtigheid en magsmisbruik blootlê, om leiers en instellings aanspreeklik te hou. (✓)
- 'n Demokratiese samelewing maak staat op 'n ingeligte bevolking wat huidige gebeure en kwessies verstaan. (✓)
- Deur burgers op hoogte te hou, bemagtig die media mense om aan besprekings deel te neem, verstandig te stem, en deelneem aan demokratiese prosesse. (✓)
- Media monitor diegene wat aan bewind is, help om te voorkom misbruik van gesag en beskerming van openbare belang.
- 'n Demokratiese samelewing moet uiteenlopende menings toelaat.
- Media bied 'n platform vir verskillende stemme en debatte.
- Deur ondersoekende joernalistiek en openbare ondersoek, die media help om te verseker dat regerings hul Beloftes.
- Media speel 'n belangrike rol in burgerlike opvoeding, wat inlig mense van hul demokratiese regte en pligte.

- Deur ongeregtheid bloot te lê en regverdige behandeling te eis, Media ondersteun die wetlike grondslag van demokrasie.
 - 'n Verantwoordelike media sluit die perspektiewe van minderheidsgroepe, wat inklusiwiteit en gelykheid bevorder.
 - Etiese en verantwoordelike verslagdoening help om verdeeldheid en bevorder konstruktiewe dialoog in Samelewing.
 - Enige VIER van die bogenoemde antwoorde vir EEN punt elk.
- Ontleed TWEE belangrike rolle wat die media in 'n demokratiese samelewing speel en die impak daarvan. (2 x 4) (8)
- Punte moet soos volg toegeken word:
- VIER punte (✓✓✓✓① vir elke goed verduidelikte reaksie.
- NOTA AAN ONDERWYSER:**
- Om die volle VIER punte toegeken te word, moet kandidate 'n verklaring gee, (✓) uitbrei oor die stelling, (✓) kwalifiseer (✓) en 'n uitkoms gee. (✓)
- Rol wat die media speel:
- Die media speel 'n belangrike rol om as waghond op te tree In 'n demokrasie, (✓) houdt 'n ogie oor regeringsoptrede en ontbloot korrupsie of magsmisbruik, wat help om deursigtigheid te verseker, (✓) dit is slegs moontlik as die media vry, regverdig is en nie deur die regering of politieke partye beheer word nie, (✓)dit bou openbare vertroue en hou leiers aanspreeklik, wat demokrasie beskerm teen misbruik. (✓)
 - Die media bied 'n platform vir openbare mening en bespreking, (✓) dit laat mense toe om hul menings uit te spreek, kwessies te debatteer en oor

- verskillende kante van 'n onderwerp te leer, (✓)
 hierdie rol is effektief wanneer alle stemme,
 insluitend minderheidssienings, gehoor en
 gerespekteer word, (✓) ditmoedig demokratiese
 deelname aan en help om 'n ingeligte en aktiewe
 samelewing te skep. (✓)
- Een van die media se sleutelrolle is om burgers op te voed oor aktuele sake, (✓) deur verslag te doen oor gebeure, wette en regeringsbesluite, help die media mense om te verstaan wat in hul land en die wêreld gebeur, (✓) opvoeding deur media moet gebaseer wees op feite en gebalanseerde verslaggewing, nie sensasie of vooroordeel nie, (✓) Opgeleide burgers is meer geneig om ingeligte keuses te maak en verantwoordelik by te dra in 'n demokrasie. (✓)
 - Die media dien as 'n kommunikasiebrug tussen die regering en die publiek, (✓) ditdeel regeringsaankondigings, besluite en staatsdiensinligting met burgers en bring ook burgers se bekommernisse onder die aandag van leiers, (✓) dit is effektief wanneer kommunikasie akkuraat, tydig en deursigtig is, (✓) ditbevorder vertrouwe, samewerking en responsiwiteit tussen die regering en sy mense. (✓)
 - Die media vorm hoe mense oor kwessies dink en voel, (✓) deur opskrifte, nuusberigte en sosiale media kan die media mense se opinies oor politici, verkiesings en beleide beïnvloed, (✓) media moet hierdie mag verantwoordelik gebruik en vermy om propaganda of vals inligting te versprei, (✓) wanneer dit eties gedoen word, help dit mense om krities na te dink oor kwessies en besluite te neem wat die samelewing bevoordeel. (✓)
 - Die media help om aanspreeklikheid en die oppergesag van die reg in 'n demokrasie te bevorder, (✓) Deur misdaad, onreg of versuim om die wet te volg, bloot te lê, moedig die media aksie en geregtigheid aan, (✓) hierdie rol vereis dat joernaliste dapper en eties moet wees, veral in lande waar persvryheid beperk is, (✓)dit verseker dat niemand bo die wet verheve is nie en dat geregtigheid geskied, die beskerming van demokratiese waardes. (✓✓✓✓①)
 - Enige TWEE van die bogenoemde antwoorde vir VIER punte elk.

- Bespreek krities hoe ons as 'n gemeenskap kuberafknouery en teistering kan voorkom.

Punte moet soos volg toegeken word:

VIER punte (✓✓✓✓①) vir elke goed verduidelikde reaksie.

NOTA AAN ONDERWYSER:

- Om die volle VIER punte toegeken te word, moet kandidate 'n verklaring aflê, (✓) die stelling uitbrei, (✓) kwalifiseer (✓) en 'n uitkoms gee. (✓)

Moontlike antwoorde kan die volgende insluit:

- **Om jongmense op te voed oor digitale burgerskap is**

noodsaaklik, (✓) om studente te leer hoe om aanlyn verantwoordelik op te tree, help hulle om die impak van hul optrede op ander te verstaan, (✓) onderwys moet egter deurlopend wees en aangepas word by nuwe platforms en neigings, nie net 'n eenmalige skoolles nie, (✓) dit lei tot 'n generasie ingeligte, respekvolle internetgebruikers wat dink voordat hulle plaas of kommentaar lewer. (✓)

- **Ouers en versorgers moet 'n aktiewe rol speel in aanlyn veiligheid**, (✓) deur aktiwiteit te monitor, oop gesprekke te voer en grense te stel, kan ouers help om skadelike gedrag te voorkom, (✓) ouerbetrokkenheid moet fokus op ondersteuning en leiding, nie spioenasie of straf sonder rede nie, om te bou vertrou, (✓) kinders is meer geneig om oop te maak oor hul ervarings aanlyn, en minder geneig om betrokke te raak by kuberafknouery. (✓)

- **Skole moet duidelike anti-kuberafknouery implementeer beleide**, (✓) wanneer reëls duidelik gestel en toegepas word, leerders verstaan dat kuberafknouery 'n ernstige kwessie is met werklike gevolge, (✓), beleide moet regverdig en konsekwent toegepas word, met ondersteuningstelsels in plek vir slagoffers en omstanders, (✓) 'n veiliger skoolklimaat waar alle leerders beskerm en ondersteun voel, beide vanlyn en aanlyn. (✓)

- **Gemeenskapsveldtogte verhoog bewustheid en inspireer aksie**, (✓)

plakkate, praatjies en sosiale media-veldtogte

kan 'n

wye gehoor bereik en mense van alle ouderdomme opvoed, (✓)

en vir veldtogte om effektief te wees, moet dit herkenbaar, aktueel wees en werklike stories en oplossings insluit, (✓)

'n meer bewuste en proaktiewe gemeenskap wat

kuberafknouery erken en weet hoe om te reageer. (✓)

- **Sosiale media-platforms moet hul beleide afdwing**

Streng gesê, (✓) verslagdoeningsinstrumente, inhoudmoderering en rekeningopskorting is sleutelmaniere waarop platforms gebruikers teen skade kan beskerm, (✓) hierdie instrumente is slegs effektief as platforms vinnig en regverdig op klagtes reageer, (✓) slagoffers van kuberafknouery gehoor voel en potensiële boelies ontmoedig word om ander te teiken. (✓)

- **Geestesgesondheidsondersteuning moet vir almal**

beskikbaar wees

betrokke, (✓) kuberafknouery beïnvloed emosionele welstand. Slagoffers, boelies en selfs omstanders het dalk berading of leiding nodig. (✓) ondersteuningsdienste moet toeganklik, bekostigbaar en vertroulik wees om diegene wat geraak word werklik te help, (✓) vroeë emosionele ondersteuning verminder langtermynskade en help individue om gedrag te genees en te verander, (✓)

- **Die bevordering van vriendelikheid en empatie aanlyn is van kardinale belang,**

(✓) 'n gemeenskap wat vriendelikheid waardeer, ontmoedig haatspraak, trolling en boeliegedrag, (✓) hierdie boodskap moet gereeld versterk word deur rolmodelle, media en gesprekke - nie net een keer nie, (✓) positiewe aanlynkulture word gebou waar gebruikers na mekaar omsien en negatieweit nie geduld word nie. (✓)

- Enige TWEE van die bogenoemde antwoorde vir VIER punte Elk.

VRAAG 6

- **Noem VIER maniere waarop jongmense hulle sosialemedia-voetspoor meer doeltreffend kan bestuur.** (4 x 1) (4)

Jy kan ...

- publieke toegang tot jou persoonlike inligting op sosiale media beheer/beperk. (✓)
 - jou daarvan weerhou om aanstootlike/lasterlike inligting te plaas/betrokke te raak by aanstootlike/lasterlike besprekings op sosialemediaplatforms. (✓)
 - seker maak dat jy jousef op 'n beleefde manier as vriend/kennis van iemand op sosiale media handhaaf/vriende/kennisse aanvaar wat hulleself op 'n beleefde manier handhaaf. (✓)
 - dade/aktiwiteite/projekte oor liefdadigheid waarby jy of ander betrokke mag wees, deel. (✓)
 - jou eie en ander se suksesse/prestasies op jou profiel vier. (✓)
 - inligting oor moontlike aanlyn-kursusse deel wat jy of ander kan oorweeg om julle vaardighede op te skerp. (✓)
 - deel neem aan aanlyn aksies/opnames wat ten doel het om sosiale uitdagings aan te pak/petisies teken wat ten doel het om bewustheid oor sosiale kwessies/euwels te skep. (✓)
 - seker maak dat jy nie betrokke raak by kontroversiële/onfatsoenlike/gevaarlike gesprekke nie. (✓)
 - die plasing van netelige/kwetsende/onvanpaste inligting/materiaal vermy. (✓)
 - jou daarvan weerhou om ander aan te moedig wat onaanvaarbare gedrag op hierdie platforms openbaar. (✓)
- **Analiseer TWEE moontlike negatiewe implikasies wat die tyd wat op sosiale media tydens werksure spandeer word, op die werkplek mag hê.** (2 x 4) (8)

Dit kan tot gevolg hê dat ...

- werkers minder produktief mag wees, (✓) want deur te veel aandag aan sosiale boodskappe en/of oproepe te skenk kan afleidend/ontwrigtend wees (✓) omdat werkers hulle nie ten volle sal besig met die werkskedule vir die dag nie, (✓) wat tot die verlies van baie werksure op 'n daaglikse basis mag lei. (✓)

- werkers nie hulle volle aandag op hulle werk sal toespits nie (✓) wat kan verhoed dat hulle hul pligte prioritiseer (✓) en kan veroorsaak dat werkers nie sperdatums eerbiedig nie/mis, (✓) en as gevolg daarvan die algehele funksionering van die maatskappy/organisasie belemmer. (✓)
- werkers onnodige foute in hulle werk begaan, (✓) want hulle doen hulle werk met verdeelde aandag (✓) wat tot die lewering van 'n swak gehalte werk kan lei (✓) en moontlike finansiële verliese vir die maatskappy/organisasie tot gevolg kan hê. (✓)

Dit kan ...

- vyandigheid tussen werkers tot gevolg hê (✓) aangesien dit dan van ander verwag mag word om te help om die werk aft e handel, (✓) om 'n te voorkom dat dit nie 'n impak op ander verantwoordelikhede wat afgehandel moet word nie, (✓) wat tot onnodige stresvolle situasies in die werkplek kan lei. (✓)
 - die idee skep dat die maatskappy/organisasie/alle werkers by die maatskappy 'n swak werkskultuur het (✓) en die reputasie van die maatskappy/organisasie/medewerkers kan as gevolg daarvan geruïneer word (✓) wat kan veroorsaak dat kliënte en/of potensiële kliënte/vennote nie besigheid wil doen/geassosieer wil word met so 'n maatskappy/organisasie nie, (✓) en dit kan uiteindelik lei tot/veroorzaak dat :
(een van die volgende uitkomstes)
 - onnodige verlies van besigheid. (✓)
 - die verlies aan geleenthede om netwerke te bou wat belangrik mag wees vir die groei van 'n maatskappy/organisasie. (✓)
 - die maatskappy uitstaande voornemende werkers mag verloor wat 'n groot bate vir die maatskappy/organisasie kon wees. (✓)
 - inmeng met 'n werker se interaksie met kliënte (✓) as gevolg van hulle drang om altyd aan die verwagtinge te voldoen en op die aktiwiteite op sosialemediaplatforms te reageer/vrees om uit te kom op die aktiwiteite op sosiale media, (✓) en sodoende die werker se toewyding aan hulle werk/ professionele gedrag belemmer (✓) wat kan veroorsaak dat kliënte ontevrede mag wees met die diens wat hulle van die maatskappy ontvang. (✓)
- **Bespreek krities waarom dit belangrik is vir 'n werkgewer om, ter beskerming van 'n maatskappy, beperkings te stel op die gebruik van persoonlike elektroniese toestelle.** (2 x 4) (8)

Moontlike antwoorde kan insluit:

- Om die onverantwoordelike gebruik van sensitiewe inligting van 'n

maatskappy te beperk, (✓) moet die gebruik van persoonlike elektroniese toerusting streng gemonitor word, (✓) want dislojale werker mag die vertroulike inligting van maatskappye op hulle persoonlike toerusting behou, (✓) en dit kan die maatskappy/organisasie se beleide/regulasies ondermyn. (✓)

- Werkers mag hulle eie reg tot privaatheid eis van die werk wat hulle moontlik op hulle persoonlike toerusting vir die maatskappy gedoen het, (✓) hulle kan die informasie dan as hulle eie bemark, (✓) wat die vertrouensverhouding tussen die werkgewer en werker ernstig kan ondermyn (✓) en dit kan lei tot die skending van die maatskappy se reg tot hulle intellektuele eiendom. (✓)
- Werkers mag aanneem dat hulle enige werkverwante inligting op hulle eie toerusting mag stoor (✓) en kan sodoende, onwetend inligting met die opposisie deel, (✓) wat die opposisie onregmatige toegang tot die intellektuele eiendom van die maatskappy kan gee (✓) wat tot nadeel van die maatskappy kan wees. (✓)
- Dit kan die werkers wat by-motiewe het, verhoed om dislojaal teenoor die maatskappy te wees, (✓) want hulle mag sekere vertroulike inligting op 'n onderduimse manier teen die maatskappy gebruik (✓) wat as bedrog beskou mag word (✓) en dit mag 'n maatskappy dwing om op grond hiervan, 'n werker wetlik af te dank. (✓)
- Indien die gebruik van persoonlike toerusting 'n veiligheidsrisiko in die werkplek kan wees, (✓) moet werkers aan strengere regulasies in die verband onderwerp word (✓) aangesien dit die verantwoordelikheid van die werkgewer bly om 'n veilige werksomgewing te verseker, (✓) want die werkgewer is wetlik verantwoordbaar vir die werkverwante veiligheid van alle werkers in die werkplek. (✓)
- Werkers wat die vryheid om hulle persoonlike toerusting te gebruik sou misbruik, mag onherroeplike skade vir 'n maatskappy veroorsaak (✓) deur verdoemende inligting oor die maatskappy te deel, (✓) en dit kan die werkgewer die reg gee om beslag te lê op 'n werker se persoonlike toerusting (✓) om sodoende die privaatheid van almal by die maatskappy te beskerm. (✓)
- Werkers mag aanspraak maak op die privaatheid van inligting op hulle eie elektroniese toerusting (✓) en kan sodoende data van die maatskappy stoor wat hulle sonder toestemming kon bekom, (✓) wat daartoe kan lei dat die werkgewer die beperkte gebruik van persoonlike

toerusting in 'n beleidsdokument kan insluit (✓) en alle werkers sodoende verplig om hierdie regulasies na te kom. (✓)

- Werkers mag die sekuriteit van die maatskappy in gedrang bring (✓) indien hulle inligting oor die infrastruktuur van die maatskappy met ander sou deel, (✓) want dit kan ander inligting bied oor aspekte rakende die sekuriteit binne die maatskappy, (✓) wat die veiligheid van almal op die perseel/die sekuriteit van die perseel in gevaar kan stel. (✓)
- Werkers mag foto's/video's/stemnote van sensitiewe insidente/aktiwiteite/aanbiedinge by die werk neem/opneem (✓) en dit vrylik met ander deel sonder om die gevolge vir die maatskappy in ag te neem, (✓) wat verdoemende reperkussies vir die maatskappy mag hê, (✓) en die maatskappy sal dan beslag moet lê op sulke informasie, as die maatskappy se reg om die vertroulikheid van alle besigheidshandelinge voor te behou. (✓)

VRAAG 7

- 7.1.1 A (✓)
 7.1.2 A (✓)
 7.1.3 A (✓)
 7.1.4 C (✓)

VRAAG 8

8.1 Noem EEN sosiale verantwoordelikheid van munisipaliteite en verduidelik hoe wanbestuur van openbare fondse as gevolg van bedrog en korrupsie die sosiale ontwikkeling in gemeenskappe kan beïnvloed.

Moontlike sosiale verantwoordelikhede van munisipaliteite kan die volgende insluit:

Bied intervensieprogramme/veldtogte/geleenthede aan om sosiale kwessies, soos bv. (enige) EEN van die volgende) ... aan te spreek.

- armoede (✓)
- vroue- en kindermishandeling (✓)
- middelmisbruik/fisiese mishandeling (✓)
- tuisversorgingsdienste/aktiwiteite vir die oues van dae/siekes (✓)
- MIV en VIGS/tuberkulose (TB)/wanvoeding (✓)
- bendebedrywighede/misdaad/skadelike/risikogedrag teenoor ander/self (✓)
- geslagsgebaseerde geweld/afknouery (✓)
- voorkoming van selfmoord (✓)
- padveiligheid (✓)

- veilige praktyke met betrekking tot manlike/vroulike besnyding/gesondheid (✓)
- Bied befondsing aan vir opvoedkundige/intervensieprogramme om ouers/voogde te ondersteun, bv. ____ (een van die onderstaande).
-ondersteuning vir ouers / voogd(✓)
-die belangrikheid van vroeëkindontwikkeling/ouerskap/hoe om hul skoolgaande kinders te ondersteun. (✓)
-vaardighede om familielede/vriende te ondersteun/verdra wat verslaaf is aan middele. (✓)
-Inisieer bewusmakingsprogramme tydens skoolvakansies vir die jeug oor hulle verantwoordelikheid teenoor die samelewing as 'n geheel, bv. vrywillige gemeenskapsdiens/hoe risikogedrag die samelewing as 'n geheel mag affekteer/ verantwoordelike gebruik van sosiale media platforms/uitstel van seks/weerhouding/seksualiteit. (✓)

Hoe die wanbestuur van publieke fondse, as gevolg van bedrog en korrupsie, sosiale ontwikkeling kan affekteer:

- Die bestaande/huidige hoë vlak van sosiale ongelykheid in 'n gemeenskap sal nie uitgewis kan word nie (✓) en dit mag die gaping tussen die bevoorregdes en die minderbevoorregdes/die gelyke verspreiding van sosiale mag/posisies selfs verder vergroot. (✓)
- Daar mag minder finansiële en ander bronne beskikbaar wees vir die lewering van sosiale dienste in die gemeenskap (✓) wat sekere gemeenskapsgroepe verder kan verarm. (✓)
- Die sosiale probleme/kwessies in die gemeenskap mag vernalaat word (✓) en dit mag lei tot die verdere agteruitgang van morele waardes in gemeenskappe. (✓)
- Die sosio-ekonomiese situasie in gemeenskappe mag agteruitgaan/verswak (✓) wat die sosio-ekonomiese groei van die verskillende sosiale groepe kan strem. (✓)
- Die verbetering van die lewens van voorheenbenadeelde groepe in die samelewing mag vernalaat word (✓) wat daartoe kan lei dat hierdie uitgeworpe groepe verder van hul regte ontnem mag word. (✓)

8.2 Bespreek DRIE moontlike redes waarom die meeste munisipaliteite steeds openbare fondse wanbestuur.

Munisipaliteite mag steeds fondse wanbestuur as gevolg van...

- moontlike onvoldoende moniterings- en evalueringsprosesse deur provinsiale en nasionale regeringsstrukture (✓) wat kan veroorsaak dat

plaaslike regeringsamptenare nie omgee oor die behoorlike bestuur van finansies nie. (✓)

- werkers wat verantwoordelik is om die fondse te bestuur wat ongekwalifiseerd/ onbevoeg is om die werk te doen (✓) wat kan veroorsaak dat hulle nie die finansiële prosesse gehoorsaam wat gevolg moet word nie/in staat is om die beleide te implementeer nie. (✓)
- wanfunksionering/geen/swak leierskap binne plaaslike munisipale strukture wat dit onmoontlik maak om die skuldige partye tot verantwoording te roep (✓)
- gevolglik kan hulle nie verseker dat diegene wat nie die reëls van die finansiële prosesse volg nie, die gevolge van hul aksies dra nie. (✓)
- 'n kultuur van begunstiging/nepotisme/baantjies vir boeties/partydigheid wat steeds binne munisipale strukture mag bestaan (✓) en gevolglik faal diegene in gesag om publieke fondse te bestuur/beheer. (✓)
- die moontlikheid dat fluitjieblasers gedreig word met afdanking/die dood/aanranding/ leed aan hul families (✓) en op die manier verseker oortreders dat hulle nie blootgestel word nie. (✓)
- magsmisbruik deur diegene in bestuursposisies wat steeds mag bestaan (✓) aangesien bestuurders nie die korrekte protokol/prosedure wil volg om finansiële onreëlmatighede te hanteer nie omdat dit 'n swak refleksie op hulle as bestuurders mag wees. (✓)
- regeringsbeleide oor finansiële prosesse wat nie gevolg word nie (✓) as gevolg van politieke verteenwoordiging wat oortreders/ ongekwalifiseerde amptenare in die posisies hou ten spyte van die feit dat hulle nie hul verantwoordelikhede nakom nie.(✓)
- kollegas/fluitjieblasers wat omgekoop word (✓) en gevolglik gaan die oortreders voort met die misbruik van fondse. (✓)

8.3 **Beveel TWEE praktiese maniere aan waarop plaaslike gemeenskappe kan help om die wanbestuur van openbare fondse deur munisipaliteite te voorkom.**

Vir ELKE aanbeveling dui ook aan hoe ELKE aksie kan help om wanbestuur te voorkom.

Gemeenskapslede kan...

- die kwartaalikse wyksvergaderings bywoon waar finansiële verslae bespreek word(✓) en sodoende die geleentheid gebruik om insig te kry in die finansiële verslae (✓) was as bewyse/gronde kan dien om aksie te neem en die onverskillige maak van uitgawes te stop/beperk. (✓)
- hulself vergewis van die strukture binne die munisipaliteit (✓) en sodoende hulself bemagtig om die gepaste prosedure te volg om die wanbestuur van fondse teen te werk (✓) en op die manier verseker dat hulle weet hoe om te werke te gaan om gevalle van wanbestuur aan te meld. (✓)
- hul kommer/vrae oor vermoedelike misbruik van fondse aan munisipale bestuurders rig (✓) en sodoende verseker dat bestuurders bewusgemaak word van sulke optrede (✓) en dit mag verseker dat amptenare verantwoordelik gehou word om geld verantwoordelik te spandeer. (✓)
- petisies/appèlle by hul munisipale bestuurders indien (✓) om die wanoptrede van oortreders aan te spreek (✓) en dit mag verseker dat die finansiële beleide/ munisipale wette ten alle tye toegepas word. (✓)
- oproepe maak/briewe skryf/munisipale amptenare besoek (✓) om te versoek datdaar gekyk word na kwessies van wanbestuur/misbruik van publieke fondse waarvan hulle bewus sou word (✓) en op die manier mag munisipale amptenare bewus weesvan die publieke oog op enige wanoptrede rakende die bestuur van publieke fondse. (✓)
- vereis dat daar verteenwoordiging is van vrywillige gemeenskapslede op finansiële komitees wat vertrou is met finansiële sake (✓) om deel te wees van die besluitnemingsprosesse rakende finansiële uitgawes (✓) en op die manier kan dit hulle in staat stel om die behoorlike bestuur van publieke fondse te monitor. (✓)
- eugraadslede nomineer met 'n akademiese agtergrond van finansiële bestuur (✓) wat in staat kan wees om vars en innoverende maniere te bied om die misbruik van publieke fondse teen te werk (✓) en op die manier kan hulle oplossings bied om behoorlike finansiële bestuur binne die munisipale strukture te verseker. (✓)
- hul demokratiese reg as verantwoordelike burgers uitoefen (✓) deur hul stem te laat hoor teen die onbehoorlike gebruik van publieke fondse (✓) en dit mag strenger fiansiële beheer waarborg oor fondse wat toegeken is vir die lewering van dienste aan die plaaslike gemeenskap. (✓)

VRAAG 9

- **Definisie van 'n leefstylplan:**

- 'n Persoonlike leefstylplan is 'n strategie (✓) om op 'n spesifieke manier te leef. (✓)
- Dit is 'n persoonlike plan wat jou help om die doelwitte te bereik (✓) wat jy stel. (✓)

EN

EEN waarde van 'n persoonlike leefstylplan is dat dit jou kan help om ...

- 'n goeie lewensgehalte te handhaaf (✓) deur gesonde praktyke en gewoontes. (✓)
- jou welsyn te bevorder (✓) sodat jy tevrede kan wees met jou lewe. (✓)
- jou lewe te bestuur (✓) sodat jy 'n vervullende en gelukkige lewe kan lei. (✓)
- jou aksies te bepaal (✓) sodat jy in beheer van jou lewe kan wees. (✓)
- doelwitte te stel (✓) wat jou leefwyse positief kan beïnvloed. (✓)

- **VIER aspekte om in ag te neem wanneer 'n persoonlike leefstylplan ontwikkel word.**

Aspekte om in ag te neem wanneer 'n persoonlike leefstylplan ontwikkel word:

- Maak gesonde keuses oor wat om te eet, (✓) sodoende beheer jy jou gewig/vestig jy gesonde eetgewoontes. (✓)
- Beplan en implementeer gereelde oefenroetines (✓) om 'n leefstyl te bevorder wat jou fisies gesond sal hou. (✓)
- Stel 'n slaaproetine vas ((✓) om te verseker dat jy genoeg slaap kry. (✓)
- Vind en implementeer effektiewe strategieë om stressors te hanteer, (✓) sodoende word positiewe/opbouende gedrag bevorder wat nodig is om gesond te leef. (✓)
- Ontwikkel en behou gesonde verhoudings met ander (✓) wat belangrik is om 'n gesonde sosiale lewe te bou. (✓)
- Deelname aan positiewe ontspanningsaktiwiteite (✓) deur terselfdertyd 'n balans tussen ontspanning en ander verantwoordelikhede te verseker. (✓)

- Neem positiewe en gesonde besluite (✓) wat kan help om portuurdruk te weerstaan. (✓)
 - Vind effektiewe/gepaste maniere om jou gevoelens/behoefte uit te druk, (✓) sodoende word jou emosionele gesondheid /konflikhanteringsvaardighede bevorder. (✓)
 - Gebruik effektiewe vaardighede om verandering te hanteer (✓) wat jou kan help om verandering as 'n normale deel van die lewe te aanvaar. (✓)
 - Doen vrywillige diens om ander te ondersteun (✓) wat kan help om stres te verlaag/depressie te bekamp/sin vir die lewe bied. (✓)
- **VIER maniere waarop 'n persoonlike leefstylplan jou kan help om by te dra tot 'n veiliger gemeenskap.**

'n Persoonlike leefstylplan kan jou inspireer om ...

- 'n verantwoordelike/wetsgehoorsame burger te bly/word (✓) deur nie aan onwettige aktiwiteite deel te neem nie. (✓)
- nie by riskante gedrag/situasies soos alkohol-/dwelmmisbruik/onwettige seksuele aktiwiteite betrokke te raak nie (✓) en sodoende nie die gesondheid en veiligheid van ander in gevaar stel nie. (✓)
- na ander uit te reik wat hulp nodig het (✓) om nasiebou te bevorder. (✓)
- onwettige/kriminele aktiwiteite op sosiale media te rapporteer, (✓) sodat mense bewus gemaak kan word van onveilige/gevaarlike situasies. (✓)
- by geleentheid in die gemeenskap betrokke te raak wat bewustheid oor veiligheidskwessies kweek (✓) en sodoende toewyding te toon tot die bevordering van veiligheid in jou gemeenskap. (✓)
- misbruik van die internet en kubermisdaad te vermy (✓) en sodoende gewelddadige optrede teenoor ander te ontmoedig. (✓)
- jou vaardighede/talente te gebruik deur by gesonde gemeenskaps-aktiwiteite betrokke te raak (✓) en daardeur die risiko te verlaag om aan onveilige situasies blootgestel te word. (✓)